

Člověk a jeho region

6. cvičení (1740-1900)

Marie Terezie (1740-1780)

- **války o rakouské dědictví** (1740 – 1742 **první slezská válka**) - s Pruskem; ztráta Horního a Dolního Slezska
- 1744 – 1745 **druhá slezská válka** - potvrzení ztráty Slezska, obléhána Praha; 1745 - uzavřen mír v Drážďanech
- 1754 první sčítání lidu
- **1756 – 1763 sedmiletá válka**; definitivní ztráta Kladska a větší části Slezska; první celosvětový konflikt
- **Velká Británie, Prusko a Portugalsko** X Francie, Rakousko, Rusko, Švédsko, Svatá říše římská, Sasko a Španělsko (první celosvětový konflikt) - Rakousko ztrácí vliv v Evropě (na úkor Pruska)
- 1775 vypuklo velké **rolnické povstání** v severovýchodních Čechách, vydán robotní patent - zmírnění roboty
- roku 1773 byl **zrušen jezuitský řád** (zabaveny pozemky jezuitů, na těchto pozemcích došlo k raabizaci – byla zde zrušena roboty, půda přidělena poddaným za peněžní poplatek a museli odvádět nájem za půdu (cílem bylo zvýšit zájem poddaných na výnosu))
- roku 1774 byl vyhlášen **Všeobecný školní řád** (školy triviální, hlavní, normální)
- **tereziánský katastr** (soupis půdy)
- roku 1765 byly zavedeny **jednotné míry a váhy**, společná (zlatková měna) – později korunová
- budování silnic
- **daňové reformy** - daně má platit i vrchnost, nejen poddaní

Josef II. (1780-1790)

- 1781 toleranční patent
- 1781 patent o zrušení nevolnictví
- revize neefektivních klášterů

nástup národního probuzení

- František I. (1792-1835)
- Ferdinand V. (1835-1848)

Leopold II. (1790 — 1792)

- Bratr Josefa II. a jeho nástupce.
- Od bratra se lišil v tom, že reformy se snažil prosazovat více diplomaticky, ne tak přímočaře jako Josef II.
- Uznával místo a význam tradic a kulturních odlišností a nesnažil se za každou cenu prosadit svou.
- Cílem Leopoldovy politiky bylo udržení **centralizovaného a jednotného státu**. Učinil určité ústupky šlechtě (např. aby se mohla podílet na daňovém systému), ale k reformám se chtěl vrátit, až se nespokojenost šlechty po vládě Josefa II. uklidní.
- Státní zřízení chtěl postavit na pevný ústavní základ (konstituci).
- Ta měla přinést rovnováhu mezi jednotlivými stavy. Leopoldovi měla s prosazením reforem pomáhat tzv. **Tajná asociace** (přední vzdělanci monarchie).
- Byly to tak poslední dva roky **osvícenské epochy** v habsburské monarchii. Leopoldův syn se pod tlakem událostí od reforem zcela odvrátil a nastolil tvrdý policejní absolutismus.

Přelom 18. a 19. století

- **Národní probuzení** - předpoklady
- ideje Velké francouzské revoluce
- osvícenství, osvícenské reformy
- ideje romantismu

Vznik národního probuzení

- patenty Josefa II. (zrušení nevolnictví, toleranční patent)
- příliv českého obyvatelstva **do měst**
- český jazyk se postupně stal jazykem pouze venkova a sloužících (tímto se dostal zpět do měst)
- **průmyslová revoluce** (šíří se germanizace)
- vytvoření skupiny **vlastenců** (národních buditelů)
- drobná, ale i „vyšší“ inteligence (vědci, umělci, faráři, učitelé, lidoví písmáci)
- posilovali národní vědomí, vraceli se k husitské éře
- **panslavismus** (oporu hledat u slovanských národů, hlavně Ruska)
- české národní vědomí se emancipuje, distancuje se jednak od cizí společnosti a kultury (německé), jednak od panslavismu (austrofederalismus)

Národní „probuzení“

- Na konci 18. století a v první polovině 19. století došlo k národnímu obrození.
- 1. fáze: JAZYKOVÁ
- 2. fáze: KULTURNÍ
- 3. fáze: POLITICKÁ
- Vlastenci vystupovali na obranu české vlasti, začali vydávat české knihy, hrát divadelní hry v češtině. Velkou roli sehrála také muzea. Na národním obrození se stále více podíleli prostí lidé – zakládali ochotnická divadla, čtenářské spolky a vlastenecké kroužky.

1. fáze národního probuzení

- 1. fáze (1775 – 1805) „defenzivní“
- Josef Dobrovský (17. 8. 1753 – 6. 1. 1829)
- Cíle: zabránit poněmčení, oživit českou řeč a literaturu, působit na co nejširší vrstvy národa.
- Roku 1790 byla založena **Česká expedice** (V. M. Kramerius) – vydává knihy a noviny určené pro lidové vrstvy.
- **jazykově kulturní charakter.**

2. fáze národního probuzení

- 2. fáze (1805 – 1830) „**ofenzivní**“
- Zde se projevuje snaha co nejvíce uplatnit český jazyk, pro vzdělanost lidových vrstev, ve vědě (musí vzniknout terminologie) – také v umění. V této fázi vznikala **jazyková a historická díla**.
- J. Jungmann, P. J. Šafařík, F. Palacký
- **vznik kulturních/vědeckých institucí**: 1784 královská česká společnost nauk; 1789 Akademie výtvarného umění v Praze; 1806 polytechnika; 1811 konzervatoř; 1817 Moravské zemské muzeum (v Brně); 1818 vlastenecké muzeum v Čechách (v Praze); 1823 Časopis českého muzea (ČČM); 1831 Matice česká (František Palacký) – vydává vědecká díla (česká, překlady)
- **Divadlo**: nejstarším českým divadlem byla **Bouda** (na Koňském trhu)
- na konci 18. století bylo na náklady hraběte Nostice postaveno **Nosticovo divadlo**, které v letech 1781 – 1783 koupily české stavy (**Stavovské divadlo**)

3. fáze národního probuzení

- 3. fáze (1830 – 1848) „politická“
- **politické požadavky**, práva pro český národ, tím pádem zároveň definitivní rozchod s Němci, kteří byli schopní sympatizovat s kulturním, ale ne s politickým hnutím; řešit postavení Slovanů v rámci Rakouska; **ekonomický rozvoj**, rozvoj průmyslové revoluce – vytváří se **silná vrstva měšťanstva**
- František Palacký, Karel Havlíček Borovský; Karel Sabina, František Matouš Klácel
- proti rakouskému absolutismu, proti národnostnímu útisku; požaduje „ne řeči, ale činy“
- novinář, redaktor c. k. Pražských vlasteneckých novin, Slovanu (noviny)
- důležitou roli hrála i **česká šlechta** – ta je sice poněmčená, ale uvědomuje si svou příslušnost, odvolává se na historické právo zemí Koruny české; šlechtici slouží jako mecenáši (sponzoři) kulturních institucí;
- otázka šlechty a její účasti při „národním obrození“ je ovšem trochu složitější – šlechtici často vyznávali tzv. zemský patriotismus, to znamená, že bojovali za práva ne českého národa, ale českých zemí obecně; tato varianta se hodně uplatňovala u německých rodů v Čechách – autonomie našeho území pro ně byla přijatelná, ale pod německou nadvládou, ne pod českou
- vzniká politický program českého měšťanstva – dva proudy: liberální (pozvolnými prostředky dosáhnout cíle)
- radikálnější; ve 40. letech dochází k radikálním projevům dělnictva – rozbíjení strojů v textilních továrnách (luddismus)
- národní požadavky: český jazyk ve školách, na úřadech, české zastoupení v rakouském aparátu
- Zlomový okamžik nastal v letech **1848-49, během revolučního hnutí**. Národní hnutí se od této doby přesunulo i s řadou svých představitelů na půdu politiky (dostalo se do rukou vznikajících politických stran).

Revoluční rok 1848 – 1849

- Příčiny:
- snaha **odstranit přežitky feudalismu**, které brání kapitalistickému vývoji – robota
- **nespokojenost s politickým uspořádáním** po Vídeňském kongresu (nespokojenost s absolutismem, konzervatismem)
- vzrůst **národního cítění** (zejména utlačovaných národů v habsburské monarchii)
- **národní požadavky** v Itálii a Německu (snaha o sjednocení)
- **sociální konflikty**, sociální neklid (spjat se zhoršováním podmínek – nezaměstnanosti), v předchozích letech také neúroda (zejména brambor = jídla lidu), to vedlo ke zvyšování cen a tudíž nespokojenosti

Průběh revoluce v Čechách

- 11. března 1848 radikální demokraté svolali **lidové shromáždění do Svatováclavských lázní**.
- **požadavky pro císaře:**
 - státoprávní požadavky (samostatnost Čech v rámci Rakouska)
 - národnostní požadavky (rovnoprávnost čj a nj v úřadech a na školách)
 - liberální požadavky (svoboda tisku, zrušení cenzury, svoboda shromažďování)
 - sociální požadavky (zrušení roboty, zlepšení postavení dělníků)
- Byl ustanoven **Národní výbor**, který měl vypracovat petici pro císaře. Od sociálních požadavků ustoupili. Odpovědí císaře byl tzv. „**Kabinetní list**“, ve kterém **císař sliboval** nápravu. Lid byl ale zklamán => radikalizují se lidové síly (hlavně na venkově), vznikají národní gardy (studentské legie).
- Významným směrem byla také liberální buržoazie (Fr. Palacký, F. L. Rieger, K. H. Borovský). Základem byl austroslavismus.

Průběh revoluce v Čechách

- V červnu 1848 se konal **Slovanský sjezd**.
- Jednalo se o vztazích mezi Slovany a mezi Slovany a Němci. Jednoznačně odmítli připojení k Německé říši.
- 12. června 1848 se konala **sbratřovací mše na Koňském trhu**;
- došlo ke **srážce s vojáky generála Windischgrätze** a k vypuknutí **Pražského červnového povstání** (12. – 18. 6. 1848). „Svatodušní bouře“.
- **POVSTÁNÍ POTLAČENO**
- 7. září 1848 bylo **zrušeno poddanství** (roboty) za výkup.

Význam revoluce

- poukázání na **zaostalost** habsburské monarchie
- neefektivní robotičtina omezovala rozvoj výroby a obchodu, stejně jako zastaralé cechy.
- **panovnický absolutismus** dusil rozvoj intelektuálního a politického života národů monarchie, které bojovaly za jeho omezení ústavou.
- udržel se však (zatím) dosavadní politický systém (což znamenalo dočasný útlum politických snah).
- po roce 1848 – **nacionalismus**, začíná se prosazovat požadavek demokratizace volebního systému (účast lidu na vládě)
- v politické sféře se prosazuje prozatím **neoabsolutismus**

3 silvestrovské patenty

- 1851
- Období neoabsolutismu (**Bachův absolutismus** – ministrem vnitra byl Alexandr Bach).
- Potvrzení **zrušení poddanství** a roboty,
- zaručovaly **ochranu státem uznaným náboženským vyznáním** (konfesím)
- zaručovaly i některá základní občanská práva
- položily základ i **nové územní organizaci státní správy** (místodržitelství, zemská prezidia, kraje, obce, později nové soudní a politické okresy atd.).
- Snaha Františka Josefa I. za pomoci zástupů byrokratů a množství reforem, vytvářených loajálními aristokraty ve vládě (tedy s vyloučením veřejnosti), **modernizovat monarchii.**

neoabsolutismus

- + hospodářský rozvoj a rozvoj obchodu, vznik obchodní a živnostenské komory; 1859 byl vydán tzv. „**živnostenský řád**“ (svobodné podnikání, odstranění cechů)
- Politická izolace obyvatelstva vedla ke vzniku nového uměleckého (životního) směru – **biedermeieru**.
- Styl biedermeier představoval myšlenkový a umělecký proud, kterým se ubírali **bohatí měšťané** v první polovině 19. století. Byli sice movití, ale ne tolik, aby si mohli kupovat nákladné paláce, proto si kupovali alespoň věci, které pro ně byly v minulosti finančně nedostupné, tedy nábytek, porcelán, šperky a další vybavení do svých domů. I proto se biedermeier projevoval hlavně jako **designerský styl v užitém umění**.

Konkordát s církví

- 1855
- spojení oltáře a trůnu, který ji zbavil státního dohledu (zaveden v době Josefa II.)
- církve měla znovu vliv ve školství a v kultuře.
- 1870 byl pak vypovězen, již předtím ale došlo k jeho revizím díky velkému odporu veřejnosti

Pád absolutismu

- Roku 1859 Rakousko **prohrálo válku** se sardinsko-francouzskou koalicí (bitva u Magenty, bitva u Solferina) – odvolán Bach
- **1860 ŘIJNOVÝ DIPLOM** – slib ústavy (přechod od absolutismu ke konstitucionalizmu; v jeho rámci byla odmítnuta koncepce jednotného, centralizovaného státu)
- **Obnova zemských sněmů**; zřízení dvoukomorové říšské rady (panská komora a poslanecká sněmovna) – do PS tři volební kurie, nerovnost hlasů
- **Rozvoj kultury** a společenského života (Národní listy, Prozatímní divadlo)
- Češi zaujímají stav tzv. **pasivní rezistence** (staročeši, Palacký, Rieger x mladočeši, Grégr, Sladkovský)

2. Polovina 19. století a Rakousko-Uhersko

- Roku 1866 bylo Rakousko poraženo Pruskem u **Sadowé** (u Hradce Králové)
- Oslabení Rakouska využili Maďaři k prosazení **rakousko-uherského vyrovnání (1867)** – RAKOUSKO-UHERSKO (soustátí) - společného mají panovníka, zahraniční politiku, finance a armádu (řeka Litava)
- 1867 – **povinná 8letá školní docházka**, zrušen církevní dohled nad školou
- 1868 byl položen základní kámen **Národního divadla**
- Česká politika usiluje o **česko – rakouské vyrovnání** (1870 podán návrh – tzv. fundamentální články). Roku 1871 tento návrh němečtí liberálové odmítli a panovník pod jejich tlakem ustoupil.
- 1873 **reforma volebního systému** – přímé volby, ne už skrze zemské sněmy; 4 kurie, počet poslanců se zvětšil z 203 na 353.

70. a 80. léta 19. století

- V 70. letech 19. století - politika **pasivní opozice** (čeští politici nemají žádný vliv v politice, tato politika však nepřináší žádné výsledky; mnozí politikové pasivní opozici odmítají).
- Roku 1874 se od staročechů (Národní strana) oddělili mladočeši a založili vlastní politickou stranu (Národní stranu svobodomyslnou (Karel Sladkovský, Julius a Eduard Grégrovi)).
- V rámci společného tzv. státoprávního klubu vstoupily obě strany 1878 na český zemský sněm a o rok později se navrátily i do říšské rady.
- Vstoupily s projevem státoprávního Ohrazení, čímž naznačili, že se svých nároků nevzdají.
- Na **říšské radě** fungoval **společný český klub** za účasti některých šlechticů
- „**drobečková politika**“ - např. při jednání s úřady lze užívat vedle němčiny i češtinu, vnitřní jazyk byl však jen německý).
- Koncem 80. let ale roste kritika této politiky ze strany mladočechů.
- Roku 1882 byla rozdělena pražská Karlo-Ferdinandova universita na českou a německou (v české části působí mladá generace vědců – Masaryk, Gebauer, Goll, Lindner).
- Ti začali také vydávat časopis Athenaeum, kde uveřejňovali své články. Kolem Masaryka a Josefa Kaizla roste tzv. realistická skupina.

90. léta 19. století

- **boj za volební právo** (hlavní roli zde hrála sociálně demokratická strana.)
- 1896–1897 byla přijata **volební reforma** (rozšíření volebního práva; zavedena pátá kurie = nemajetní).
- Ve volbách roku 1897 získala sociální demokracie třetinu hlasů v Čechách. Byla tedy zastoupena v říšské radě (11 zástupců – pět Čechů a šest Němců).
- Sociální demokraté vstoupili do říšské rady s tzv. „protistátoprávním prohlášením“, ve kterém se říkalo, že národnostní otázku může řešit až **socialismus**.

Pluralita politických stran

- 1878 vznikla sociálně demokratická strana (soc. dem.).
- 90. léta 19. století nové strany:
- agrární strana (Alfons Štátný, Ant. Švehla)
- křesťansko – sociální strana (J. Šrámek; založení vycházelo z papežské encykliky papeže Lva XIII. Rerum novarum z roku 1891)
- národně-socialistická strana (učitel Václav Klobáček)
- realistická strana (T. G. Masaryk)
- hnutí „Omladina“ (1894 konstruovaný proces s tímto hnutím, 67 lidí odsouzeno do vězení)

2. Polovina 19. století a Rakousko-Uhersko

- Založena celorakouská sociální demokracie, roku 1878 pak v Čechách ČSSD
- Vznikají spolky dělníků a družstva
- Vznik spořitelén (kampeliček) pro malé podnikatele

Proměna obyvatelstva

- Někdejší stavovské uspořádání se změnilo v uspořádání směřující k vytvoření občanské společnosti.
- Rozhodující silou společnosti se stala sociální vrstva podnikatelů
- horní vrstva: šlechta, velkoobchodníci (podnikatelé), důstojníci, státní byrokracie – její postavení slábne
- sílí měšťanská společnost, zrod moderní politiky (lékaři, advokáti, později i rolníci)
- střední vrstva (do r. 1848 svobodní), sedláci, drobní podnikatelé, řemeslníci, nově pracovní pozice ve státním aparátu (nižší úředníci)
- chudá vrstva – venkovské obyvatelstvo (nekvalifikované), chudí rolníci, domkaři, čeledí, tovaryši
- lidi na okraji společnosti – tuláci, žebráci, Cikáni
- nová sociální vrstva: průmyslové dělnictvo

Podnikání

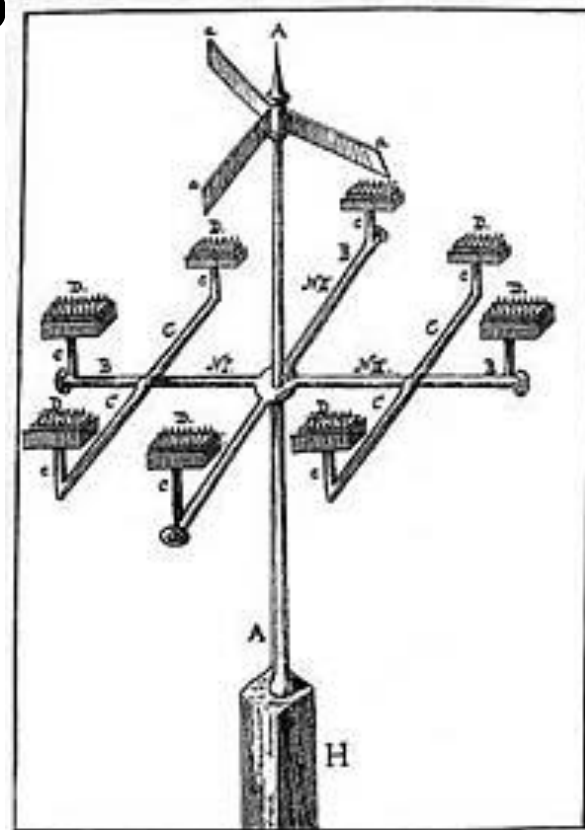
- V polovině 70. let 19. století došlo k dovršení první průmyslové revoluce. Rozvoj industrializace, zemědělství.
- Vznikají průmyslové oblasti (Ostravsko, Kladensko, Plzeňsko). V českých zemích 64% průmyslové produkce říše - velcí obchodníci zejména němci, židé, rakušané (měli kapitál). Proto vznikají na základě sdružování tzv. **záložny (družstva)**. Překotný rozvoj zastavil úpadek na vídeňské burze a krize (1873).
- Po ní ozdravení trhu, vstup bank do podnikání. Roku 1869 vzniká **Živnostenská banka**, roku 1871 založena pražská burza, zakládají se akciové společnosti. Roku 1875 vzniká Městská spořitelna pražská (vkladní knížky). Dochází ke změně struktury obyvatelstva - namísto aristokracie na vrcholu podnikatelé. Společnost se rozčlenila na finanční aristokracii, vysokou, střední a drobnou buržoazii a zaměstnance.

Jak se žilo

- [dějiny každodennosti 19. století](#)
- průmyslová revoluce: textilní továrny, stroje;
- rozvoj železnice (parní lokomotiva), polovina 19. století, předtím koněspřežka
- V českých městech a obcích vznikaly od roku 1880 elektrárny. Do roku 1914 zásobovaly elektřinou více než polovinu obyvatel.
- Škodovy závody v Plzni
- Rolníci se učili využívat umělá hnojiva. Nové plodiny – cukrovka a chmel byly výnosnější. Bratřenci Veverkové předvedli svůj vynález – ruchadlo – vylepšený středoevropský pluh.

ČEŠTÍ VYNÁLEZCI

PROKOP DRAŠIČKA – BLESKOSVOD 1754

První autentické vyobrazení bleskosvodu

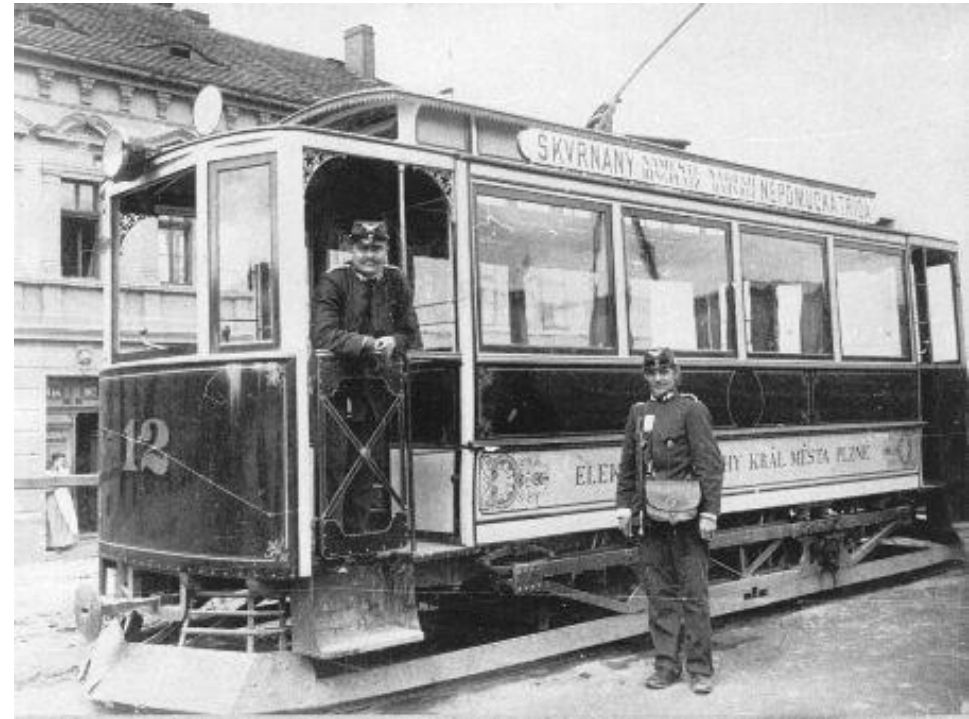
JOSEF BOŽEK – PARNÍ AUTOMOBIL (1815) A PAROLOŤ (1817)

**BRATRANCI VEVERKOVÉ – RUCHADLO -
1827**

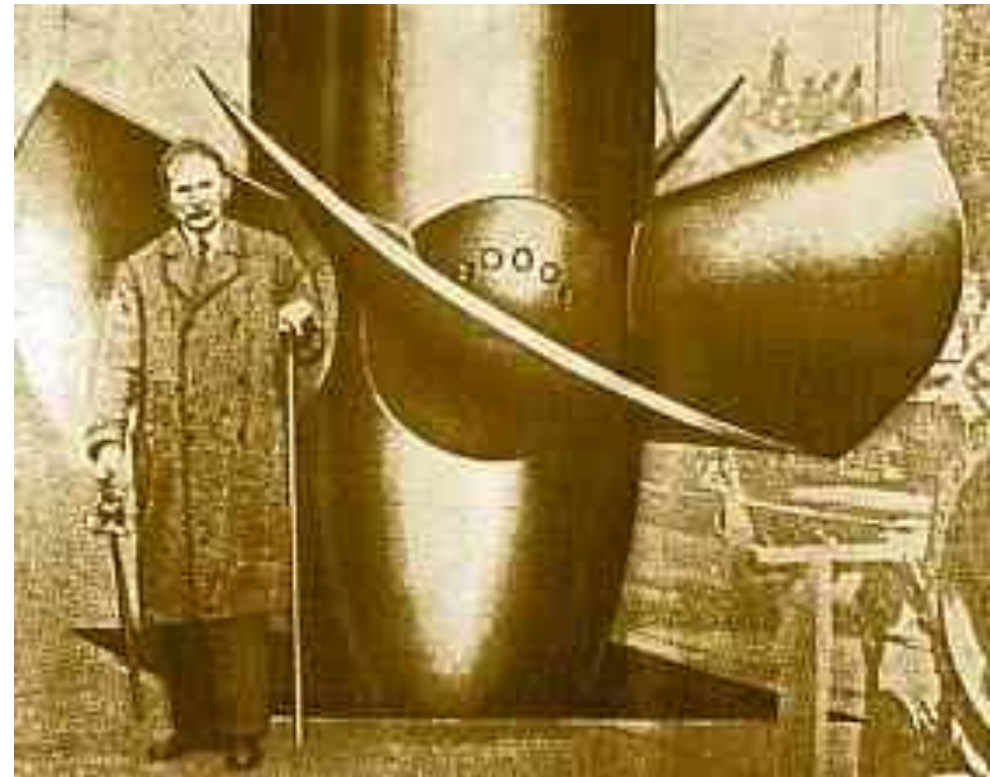
**FRANTIŠEK KŘIŽÍK – ELEKTRICKÁ
TRAMVAJ A VEŘEJNÉ OSVĚTLENÍ
(1878 – 1880)**

JOSEF RESSEL – LODNÍ ŠROUB - 1829

**VIKTOR KAPLAN – VODNÍ TURBÍNA
NA VÝROBU ELEKTRICKÉHO
PROUDU - 1912**

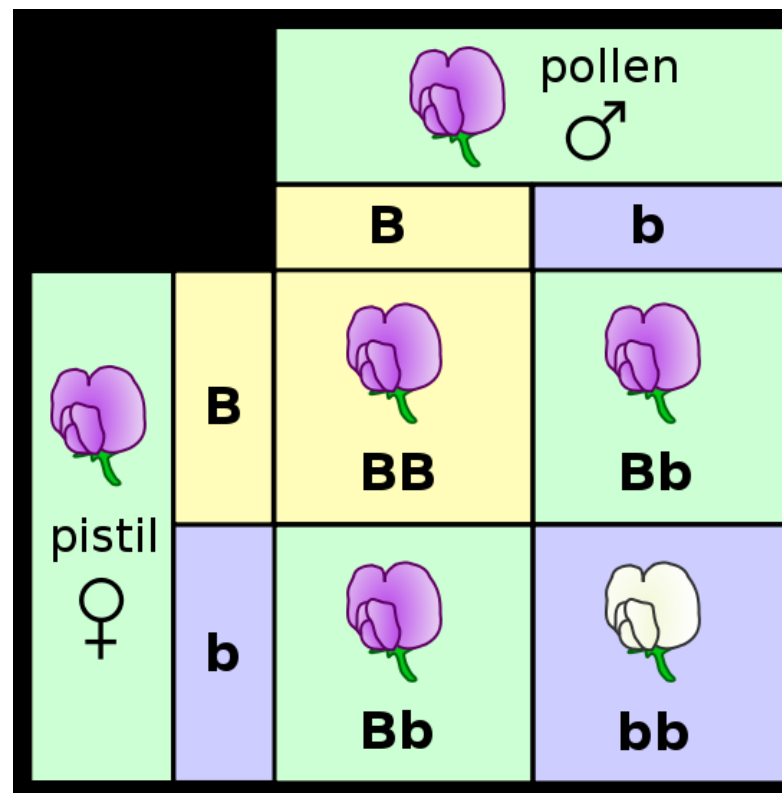

JAN JANSKÝ – ČTYŘI KREVNÍ SKUPINY - 1907

		DÁRCE							
		0-	0+	B-	B+	A-	A+	AB-	AB+
PŘÍJEMCE	0-	X							
	0+	X	X						
	B-	X		X					
	B+	X	X	X	X				
	A-	X				X			
	A+	X	X			X	X		
	AB-	X		X		X		X	
	AB+	X	X	X	X	X	X	X	X

J.G. MENDEL – ZÁKONY GENETIKY – DĚDIČNOSTI - 1865

Život na vesnici koncem 18. století

- vesnice představovala seskupení několika jednoduchých chalup s doškovými střechami a malými okny.
- Venkované se rozdělovali podle majetku na sedláky, rolníky a na bezzemky, kteří si pronajímali kousek půdy od sedláků nebo od obce. Žili tu také úplně nemajetní lidé, čeledíni a děvečky, kteří pracovali za stravu a byt u sedláka. Žili tu také žebráci, závislí na darech spoluobčanů.
- Venkovské domy byly stavěny z vepřovic, které si lidé sami zhotovovali ze sušené hlíny. Později se stavělo z pálených cihel. Součástí venkovských stavení býval dvůr, kde se nacházely chlévy, kurník a komora pro hospodářské nářadí. Dvůr býval ukončen stodolou, přes kterou se vcházelo do zahrady. V zahradě se pěstovaly ovocné stromy a včelaři zde měli své včelstvo. V zadní části dvora bývala studna.
- I po zrušení nevolnictví v roce 1781 museli poddaní nadále robotovat.
- Vedle roboty měli poddaní ještě další povinnosti: vrchnosti a panovníkovi museli odevzdávat díl z toho, co sami vypěstovali.
- Rolníci lpěli na starých způsobech obdělávání půdy. Při nich se stále udržoval úhorový systém, kdy se jedna třetina půdy neobdělávala a ležela ladem, aby si odpočinula
- Nadále se používalo primitivního zemědělského nářadí, motyk, srpů, kos. Oralo se háky nebo málo výkonnými pluhy, často taženými i lidmi. Obilí se vesměs žalo srpy a vázalo se do snopů
- V plátěných pytlích se nakonec skladovalo na sýpkách. Zemědělství hrálo ve výživě venkovanů prvořadou roli. Lidé si toho byli vědomi, a proto prosili v procesích o úrodu.

Změny ve městě

- S rozvojem průmyslu, stavbou továren souvisí i **bourání hradeb**, spojování čtvrtí, stavba nových nájemních domů, zakládány jsou **vodovodní a kanalizační sítě**, vznik tramvajových tratí, vyrůstají první obchodní domy. Většinu tvoří **nájemní činžovní domy**. Přízemí, suterén a hořejší patra pro chudší, první patro bohatým nájemníkům. Převažoval jednopokojový byt s kuchyní. V přízemí domů malé krámky, v suterénu dílny, sklepy. Rohové domy měly obyčejně hospodu. Od 80. let 19. století se vnitřky bloků rozdělovaly na malé přilehlé dvory, určené k domácím pracem (klepání koberců) a na malých zahrádkách se pěstovala zelenina, obyčejně na dvorech býval i altán k odpočinku.

19. století – industrializace a vznik dělnického hnutí

- **dělníci** - původně zchudlí zemědělci bez půdy, řemeslníci z dílen a manufaktur, neschopných konkurovat novým továrnám, různé skupiny nezaměstnaných a další = **nová sociální třída**. Jejich neutěšená sociální a ekonomická situace vedla k řadě nepokojů, od prostých stávek až po ničení strojů a vypalování továren
- 1864 byl uspořádán první skutečně rozsáhlý **mezinárodní sjezd dělnictva** (Mezinárodní dělnické sdružení, neoficiálně nazývané **první internacionála**) **do r. 1876**
- v 60. a 70. letech vznikají **socialistické politické strany** v evropských zemích
- 1889 v Paříži vznik **druhé internacionála**. Program:
 - politické strany
 - boj za politická práva (všeobecné volební právo)
 - osmihodinová pracovní doba
 - slavení 1. máje jako svátku práce
 - světový mír, boj proti nebezpečí války (požadováno rozpuštění všech armád)

Industriální společnost

- **Průmyslová tovární výroba** vytlačuje výrobu zemědělskou, vznikají stroje, nové technologie, zvýšení produktivity a zlevnění výroby.
- Manufaktury se pomalu mění na továrny. Průmyslová výroba změnila společnost v 19. století na **společnost industriální**. Napomohl tomu i vynález **parního stroje**
- Základem industrializace bylo **objevení uhlí** a s tím spojené hutnictví (Vítkovické železárny, Třinecké železárny, těžba uhlí na Ostravsku aj.).
- České země byly jednou z hospodářsky nejvyspělejších zemí Rakouska-Uherska, ale monarchie jako celek stále oproti jiným zemím byla zaostalejší, neboť přetrvával tradiční feudální stav. Postupně se stroje dostávají do většiny odvětví průmyslu, což má vliv i na třídní společnost.

Po silnicích a kolejích

- 19. století je také obrovským **rozvojem dopravní infrastruktury**, vzniká železnice (nejprve tažené koňmi, později párou), budují se také silnice, mosty.
- Nejstarší koňská dráha u nás v roce 1819 pro dopravu surovin do železáren.
- Veřejná železnice v roce 1835 z Č. Budějovic do Lince. Zpočátku vozy 1. až 4. třídy.
- S rozvojem průmyslu souvisí i rozvoj **účelového stavebnictví** – staví se mosty, tunely, nádražní budovy, průmyslová centra – rozmach stavebního průmyslu – do popředí se takto dostává užitková architektura tak několikanásobně převážila před stavbou zámků či kostelů.

Architektura a umění počátku 19. století

- **Empír** (navazuje na klasicismus) – jde o styl jednoduchosti, návrat k antice, do idealizované minulosti, napodobování antických předloh.
- Rysy staveb – uměřenost, jednoduché půdorysy, kolonády, vodorovné a svislé členění fasád. Nejčastěji se empír uplatnil při stavbě **měšťanských domů**, pošt, kasáren, nemocnic, lázeňských budov, divadel – i zde byl ideál účelovosti. Vznikají také i **empírové zámky** (zámek Kačina u Kutné hory). Empírový interiér záležitostí spíše šlechtického prostředí – rysem byla **souměrnost**, vzdušnost a lehkost interiéru, projevuje se účelnost, převažují světlé barvy, poprvé se objevují i prosklené dveře, stěny většinou bez obrazů, nebo jen s malými obrázky, na stropech jednoduché, hladké štuky, nábytek často z tmavého dřeva, u nádobí snaha kopírovat antické vzory (např. výjevy z antických bájí).

Školství

- Roste počet **triviálních** škol, život škol do podrobně upravovalo Politické zřízení školní z roku 1805 (povinná docházka pro děti 6-12 let a nedělní opakovací hodiny pro mládež do 18 let). Učitel musel mít min. tříměsíční kurs, věk minimálně 20 let a složit učitelskou zkoušku.
- Dalším stupněm byla 6ti letá **gymnázia** (pravidla stanovena Gymnaziálním kodexem) – zaměřeno na společenské vědy. Technické vzdělání poskytovaly tzv. **reálné školy**. Učitelské ústavy se jmenovaly školy **normální**.
- Dvě vysoké školy (Karlo-Ferdinandova univerzita v Praze a univerzita v Olomouci). Český a německy se učilo jen na obecních školách, na vyšším stupni německy. V první polovině 19. století se setkáváme i s literaturou pro děti a mládež (obvykle poučný charakter, jak se chovat). Na školách i první český časopis pro školu – Přítel mládeže.

Měšťanská rodina a pavlačový dům

- Rodina velkou hodnotou (spokojený a uspořádaný život), ustálený rytmus rodinného života a pevné role členů rodiny. Ve městech čilý společenský a kulturní život. Klasický model rodiny – starostlivý **otec do práce** či za obchodem, v poledne se vrací na oběd a pak opět do práce, večer s rodinou či v pivnici nebo hospodě. **Matka hospodyně**, starala se o děti a domácnost, v bohatých rodinách jí pomáhala služebná. Děti vedeny k úctě k rodičům, bezvýhradná poslušnost. Za zábavou z domu chodily děti většinou s doprovodem. Ustálený rytmus dne – dopoledne nákupy, úklid, vaření, odpoledne návštěvy a společenský život, návštěva kultury nebo vycházky do přírody.
- Nové požadavky na bydlení v souvislosti s rozvojem industriální společnosti. Vzniká **nájemní bydlení** pro dělníky a další lidové vrstvy. Byty pro chudší nájemníky **malé, bez soukromí** (společné záchody, často i kuchyně), velmi úzké sousedské vztahy (někdy i velké problémy), **pavlač** centrem života (např. i společné praní prádla), děti z jednoho domu tvořily partu. Pavlačové „drbny“.

Rokoko a (barokní) klasicismus

- Ornamentální, zprohýbané motivy, dekorativní styl, různé ornamenty, zdobené fresky, motivy popínavých rostlin. Symetrický půdorys, ploché průčelí dělené pilastry, fasáda zdobená štukem, celek působí klidný dojmem. Barokní klasicismus - mísení prvků baroka a klasicismu. Postupné přibývání přímek a strohých linií, sloupové průčelí. Dnešní podoba Pražského hradu je rovněž v barokním klasicismu. Převažují světské stavby, jak pro šlechtu, tak přestavby měšťanských domů.
- Příklady: [Kounický palác v Praze](#).
- Postupně hravé a zdobivé rokoko přechází k uměřenému a jednoduchému klasicismu
- Roste význam účelovosti nábytku, velké salóny střídají malé salonky, šatny, hudební salonky, kabinety pro psaní dopisů, místnosti zdobené, sladěné co do vzoru i barvy, lehkost a hravost interiéru, stěny zdobené ornamenty, potlačeny rovné plochy. Klasicismus později zjednodušuje a vrací se k hladkým plochám a jednoduchým zdobením. Bohatší sady nádobí, různé ornamenty ze železa (mříže), na stěnách často tapety, závěsy, tapisérie.

Novogotika (souvisí s romantismem)

- Kostely, radnice, parlamenty, nemocnice. Inspirace v gotice. Přestavby a novostavby šlechtických sídel. Rysy - členité fasády s bohatými ozdobami, mohutné cimbuří, tupě zakončené věže, lomené oblouky oken a dveří. Typickou ukázkou je zámek [Hluboká](#). Další např. zámek [Lednice](#), [Orlík](#), [Sychrov](#)

Proměny módního stylu

- Sbližování oděvů měšťanů a aristokracie (mešťané bohatnou). Vzniká **měšťanská móda**. Typická je pro ženské šaty tzv. krinolína (široké sukně), stahování hrudníku. Důraz na pastelové barvy. Velké a honosné účesy (od “ulízaných” dříve). Pánská móda zejména kabátce, zkrácené vesty, úzké kalhoty ke kolenům, odtud bílé punčochy. V klasicismu zjednodušení oděvu, ubývá vyšívání, pánové začínají nosit frak a cylindr, barvy jsou střízlivější.

Jak si žije habsburský dům

- Specifické uskupení císařského dvora s vlastními pravidly a zákony. Rodina měla přesnou hierarchii. Byl určen plat - pro panovníka neomezeně, nejbližší mužští příbuzní 75 000 zlatých ročně (plat úředníka jen do 500 zlatých!!), ženy a arcivévodové 42 000, arcivévodkyně 24 000. V čele panovnického dvora stál první nejvyšší hofmistr (správ budov), pak nejvyšší komoří (sbírky a klenotnice), pak dvorní maršálek (soudy), pak nejvyšší štolba (koně a doprava), dále byla na dvoře vojenská a kabinetní kancelář, jež připravovaly pro panovníka program.

Fotografie a film

- První fotografie v roce 1839. Revoluce v zobrazování světa. Počátek **exploze informací** (spolu s dálkovým přenosem zpráv). Roku 1882 založen Český fotografický spolek, dále Společenstvo fotografů při živnostenské komoře (r. 1886), či Klub fotografů amatérů (r. 1889), Časopis Fotografický obzor (od roku 1893). Rozvoj výroby fotografického materiálu a přístrojů. Fotografování dokumentární (např. stavby železnic).
- Na počátku 20. století se začínají promítat vlastivědné diapozitivy - počátky kinematografie. Nejprve promítání na kinetoskopech (prohlížečky). Film na plátno (Lumierův přístroj) od roku 1896. **První pražské kino** v roce 1907 a přibývají další. Točily se krátké filmy (momentky), např. poslední výstřel z děla. První hrané filmy: [Výstavní \(pražský\) párkař a lepič plakátů.](#)

Umělecká česká moderna

- 90. léta 19. století - střet odlišných jazykových kultur (německá x česká) a místní tradice x moderní civilizace.
- Větší otevřenost světu, zejména v literatuře mnoho proudů, nové myšlenkové filozofické názory.
- Mladá tvůrčí generace vydala roku 1895 **manifest Česká moderna** - prosazování ideálu svobody, odpor k dosavadním uměleckým a politickým zvyklostem. Požadavky všeobecného hlasovacího práva, podpora národní snášenlivosti.
- Různé směry (dekadence, impresionismus, symbolismus, expresionismus, naturalismus, anarchističtí buřiči, románově-historická tvorba).
- V architektuře se rodí **secese** - důraz na konstrukční vlastnost staveb - nové hmoty jako beton a železobeton skryté pod půvabnou dekorací. Místo historizujících motivů **rostlinné a ornamentální motivy**. Např. A. Mucha. Příklady secesních staveb: hotel Central v Praze, hotel Evropa, Hlavní Wilsonovo nádraží, obytné činžovní domy na Královských Vinohradech. Dalším slohem byl **kubismus** - vilové a monumentální pojetí - potlačení zdobných prvků, důraz na krásu strohých linií vyjádřených v ostrých geometrických formách